

Dekolonial dialektologi

Marie Maegaard

Københavns Universitet & Grønlands Universitet

Abstract

Artiklen præsenterer begrebet *dekolonial dialektologi* gennem først en teoretisk indramning i form af centrale postkoloniale og dekoloniale pointer, som dernæst illustreres med Grønland som case. Det vises hvordan kolonialisme både har haft betydning for den konkrete sproglige situation i Grønland i dag, samt det vi ved om den. Afslutningsvis præsenteres et netop påbegyndt forskningsprojekt om grønlandske dialekter hvor det forsøges at arbejde dekolonialt.

Nøgleord: dialekt, kolonialisme, Grønland

1. En kritisk vinkel på dialektologien

Denne artikel handler om det vi kunne kalde for *dekolonial dialektologi*. Det er altså en form for kritisk dialektologi som tager udgangspunkt i en forståelse af kolonialitet som vigtig for både sprogudviklingen og for det vi ved om den. Nedenfor redegør jeg først kort for dekolonial teori. Derefter vil jeg med Grønland som eksempel argumentere for hvorfor dette blik er relevant i en dialektologisk sammenhæng. Man kan nemlig sige at kolonialisme både har haft indflydelse på sprog ontologisk og epistemologisk: Den koloniale historie betyder noget for *hvordan sprogsituationen er* mange steder, men det betyder også noget for *hvad vi overhovedet ved om sprogsituationen*. Jeg vil derfor gennemgå det vi overordnet ved om sproglig variation i Grønland, og derefter diskutere hvordan denne viden er fremkommet og hvilke blinde vinkler der er. Endelig vil jeg præsentere et nystartet projekt om dialekt i Grønland og vise hvordan vi forsøger at arbejde dekolonialt¹.

2. Kolonialisme, dekolonialisme og nordisk exceptionalisme

Den globale kolonialisme udgående fra Europa har på mange måder været grundlaget for de økonomiske, materielle og samfundsmæssige forandringer som både Europa og resten af verden har oplevet siden 1500-tallet. Men især gennem de sidste to-tre århundreder er udviklingen accelereret, og selve moderniteten kan ses som en effekt af kolonialismen. Eller – hvis vi følger forskere som Walter Mignolo og Aníbal Quijano – som en integreret del af kolonialismen og som noget som ikke kan adskilles fra den. Quijano søger gennem sammenstillingen 'Modernity/coloniality' at beskrive hvordan begreberne modernitet og kolonialitet er to sider af samme mønt og ikke kan betragtes hver for sig (Quijano 2007). Dekoloniale tænkere som Mignolo og Quijano har fokus på sammenhængen mellem kolonialismen og fortællingen om modernitet. Modernitet ses i deres forståelse som en fortælleramme som store dele af verdenshistorien forstås gennem. Modernitet er altså ikke en særlig tidsperiode eller en objektivt afgrænselig samfundsmodel, men skal forstås som en epistemisk ramme bundet til europæisk kolonialisme. Alt det man inden for samfundsforskningen normalt forbinder med modernitet – eksempelvis nationalstatens fremvækst, udviklingen af kapitalismen, industrialiseringens gennembrud, urbaniseringsprocesser, sekularisering – ses altså inden for en dekolonial forståelsesramme som bundet til det koloniale projekt. Dette gælder også forståelsen af 'det moderne' som modsætning til 'det traditionelle'. Forskere som Mignolo og Quijano hævder at det slet ikke ville være muligt at se noget som hhv. moderne eller traditionelt

---

¹ Denne artikel er blandt andet baseret på samtaler i projektgruppen "Sidste udkald – dialekt som sproglig kulturarv i Grønland". Jeg takker Naja Trondhjem, Camilla Kleemann-Andersen, Tikaajaat Christensen, Ortu Bogoni Mørch og Marie Udvang for værdifulde samtaler om sprog, dialekt og kolonialisme, og Camilla Kleemann-Andersen for også at have gennemset og kommenteret dele af artiklen. Desuden vil jeg gerne takke de to anonyme fagfællebedømmere for meget værdifulde kommentarer.

uden den europæiske kolonialisme. I denne artikel anlægger jeg et perspektiv på kolonialisme og kolonialitet som lægger sig tæt op ad dette.

Kolonialisme og kolonialitet dækker over forskellige ting, og selv lande som ikke direkte har været involveret i kolonialisme gennem etablering af egne kolonier, har alligevel ofte indirekte været en del af den globale kolonialisme gennem handel og andre former for kontakt. Samtidig har kolonialismen i høj grad en ideologisk dimension som er baseret på en opfattelse af kulturel forskel mellem den koloniserende part og den koloniserede part. Denne forskelstænkning og ideologi gør kolonialisme til en særlig dominansform. Hvad enten de koloniserede skal udnyttes, beskyttes, civiliseres eller frelses, er kolonialisme nemlig baseret på en (eurocentrisk) forestilling om kulturel eller civilisatorisk overlegenhed (alle fire formål har faktisk været relevante i den dansk-grønlandske kontekst). På denne måde er kolonialisme et langt bredere og mere omfattende fænomen end blot en ideologi man finder i lande som specifikt har koloniseret andre, og det er et dominansforhold som gennemsyrrer hele verden. Derfor taler visse forskere om "colonialism without colonies" (Purtschert, Falk og Lühti 2016), eller det bredere begreb coloniality (fx Quijano 2007, Maldonado-Torres 2007) som dækker over en forståelse af kolonialisme og kolonial ideologi som gennemgribende for den måde verden er struktureret på i dag, både økonomisk og politisk. Begrebet coloniality er introduceret af sydamerikanske forskere (Quijano, Mignolo, Grosfoguel, Maldonado-Torres m.fl.) til at beskrive hvordan koloniale magtstrukturer opretholdes efter den formelle afslutning på kolonialisme, men tilgangen er også relevant i arktiske sammenhænge. Som formuleret af Maldonado-Torres:

"Coloniality [...] refers to long-standing patterns of power that emerged as a result of colonialism but that define culture, labour, intersubjective relations and knowledge production well beyond the strict limits of colonial administrations." (Maldonado-Torres 2007:2)

Kolonialitet er altså et begreb som kan gribe og teoretisk forklare de vedvarende koloniale dominansformer som findes også efter den eventuelle formelle afslutning af den koloniale relation. På den måde rækker begrebet ud over *postkolonialisme* som gennem præfikset 'post' implicerer noget afsluttet. Som teoretisk begreb omfatter kolonialitet altså bedre den koloniale arv og vedvarende magtstrukturer i nutidens samfund. Alligevel handler den postkoloniale kritik om de samme spørgsmål, og begreberne postkolonialisme, kolonialitet, og dekolonialitet kan nok bedst ses som overlappende, delvist fremadskridende, udviklinger af teoretiske rammer der kan hjælpe os til at forstå hvordan nutidige og fortidige forhold er forbundet gennem den koloniale relation (se fx Young 2016 for en indføring i postkolonial kritik).

Grunden til at man ikke har brugt denne form for teori ret meget i arktiske kontekster er formentlig at Arktis har været relativt fraværende i kritiske kolonistudier. Dette fravær af kritisk analyse kan blandt andet forklares ved begrebet *nordisk exceptionalisme*. Nordisk exceptionalisme henviser til den udbredte forestilling om at Norden – og Danmark – er perifer eller uskyldig når det kommer til kolonialisme. På trods af at Danmark har været en kolonisation gennem flere århundreder, benægtes eller bagatelliseres kolonihistorien ofte. Nordisk exceptionalisme er en selvopfattelse i de nordiske lande som fremstiller de nordiske stater som udøvende en form for human kolonialisme, eller som stater som slet ikke deltog i det koloniale projekt. Loftsdóttir og Jensen taler om et kollektivt hukommelsestab, når de nordiske landes koloniale aktiviteter benægtes eller bagatelliseres (Loftsdóttir & Jensen 2012: 2). Tilsvarende skriver Andersen, Hvenegård-Lassen & Knoblock:

"the Sámi and the Inuit have been subjected to very direct processes of colonization and exploitation over the course of history [...] When it comes to the Danish possessions in the North Atlantic the existence of colonialism is either directly denied or highly contested." (2015: 241)

I den danske offentlighed er den dansk-grønlandske relation ofte beskrevet som ligeværdig, og i det hele taget beskrives det samlede Rigsfællesskab mellem Danmark, Grønland og Færøerne som et respektfuldt og ligeværdigt samarbejde. Det sker fx i artikler i de store dagblade, men også i stort anlagte TV-produktioner som fx "Historien om Grønland og Danmark" (DR 2022), hvor hvert afsnit indledes med en

introducerende speak hvor den danske skuespiller Lars Mikkelsen og den grønlandske skuespiller Nukâka Coster-Waldau skiftevis lægger stemme til sætningerne. Introen indeholder bl.a. ordene: "vores lande er langt fra ens, men vi er en del af hinandens historie (.) det her er en fortælling på trehundrede år (.) på godt og på ondt [...] det er Danmark og Grønlands fælles historie". Her fremstilles Grønland og Danmark som forskellige, men "en del af hinandens historie", og der tales om "på godt og på ondt", og en "fælles historie". Rammesætningen for programserien er altså her at der er et fællesskab og en fælles historie, og at der både er gode og dårlige ting at sige om denne historie. Denne balancering mellem på den ene side anerkendelse af den koloniale fortid og på den anden side en fastholdelse af en fortælling om et ligeværdigt forhold mellem de to lande, ses også i andre medieproduktioner som beskrevet andre steder (se fx Mortensen & Maegaard 2019, Maegaard & Mortensen 2022). Fremstillinger af denne type umuliggør kritiske samtaler om Danmarks koloniale magt, og dermed er de udtryk for den form for 'silencing' som postkoloniale kritikere har redegjort for (Spivak 1988) og som jeg sammen med Kristine Køhler Mortensen har påvist i tidligere studier af den dansk/grønlandske relation (Mortensen & Maegaard 2019). Den danske (eller nordiske) exceptionalisme ses altså tydeligt i disse eksempler, og den er gennemgående for den måde kolonihistorien er blevet beskrevet på i Danmark.

Dekolonialisme er altså fundamentalt kritisk over for kolonialisme og kolonial ideologi, og det handler bl.a. om at vende blikket mod en anden viden end den som er udviklet i Vesten. Det betyder ikke at man skal udviske al tidligere viden, men det betyder at man bør have et kritisk blik på den viden som allerede er opnået, og at man bør supplere den viden man har fra mange steder i verden med nye perspektiver, som er baseret på lokal viden. Inden for den kritiske sociolingvistik arbejder man netop med dette kritiske blik på vidensproduktion, og man kan se dekolonial dialektologi som en særlig form for kritisk sociolingvistik. Som det formuleres af Heller og McElhinny, er det vigtigt at have fokus på hvilke historier der fortælles, hvilke der ikke fortælles, og hvem der fortæller dem:

"This is an epistemological and a political point. Our field (any field) will never be neutral or objective, but it may be more equitable when a wider range of voices are included, and when we work on the systemic forms of exclusion that have led to the centering of certain kinds of people, and thus certain kinds of questions." (2017: xvi)

Som Heller og McElhinny bemærker er der netop både tale om en politisk og en epistemologisk pointe her. Det er et demokratisk problem når nogle stemmer ikke inkluderes i vidensproduktion, men det er i høj grad også et epistemologisk og dermed videnskabeligt problem. Når visse stemmer som taler fra visse positioner aldrig høres, så bliver vores viden også begrænset, skæv og mangelfuld.

Man kan spørge hvordan dekolonial teori kan bidrage til at udvikle dialektologien. Men det er faktisk tydeligt at kolonialismen har haft betydning i Norden på flere måder. På den ene side har den haft betydning for den måde sprog og dialekter har udviklet sig på, og på den anden side har den haft betydning for hvad vi ved om sprog og dialekter mange steder. Det vil jeg udfolde nedenfor – med Grønland som case.

3. Prækolonial indvandring til Grønland

De nuværende sproglige forskelle i Grønland er påvirket af mobilitet, sprogkontakt og – især efter den danske kolonisering af landet – også sproglige ideologier.

Der har boet mennesker i Grønland i mange tusind år, men der har også været lange perioder hvor der ikke har boet nogen, især pga. klimamæssige udsving i temperaturer og isforhold, hvilket har gjort øen svært beboelig. De prækoloniale indvandring er vigtige for den befolkningsmæssige og sproglige udvikling i Grønland, skete omkring år 1200 hvor folk fra den såkaldte Thulekultur indvandrede fra Alaska. Det er uvist om – og hvordan – de interagerede med Nordboerne som var ankommet til Sydgrønland nogle hundrede år før. Thule-Inuit indvandrede til Grønland i den nordvestlige del, og en del bosatte sig omkring det nuværende Qaanaaq. På dette tidspunkt boede der stadig en del andre mennesker indvandret fra Nordamerika i tidligere indvandringsbølger (den såkaldt Dorset-kultur), men arkæologerne mener at disse blev fortrængt af, eller assimileret med, de nye indvandrede Inuit fra Thule-kulturen. Thule-kulturen havde mere udviklede teknologier som gjorde det muligt at klare sig i et barsk klima, også gennem de

klimaforandringer i 1400-tallet som formentlig bidrog til nordboernes (og Dorset-kulturens) uddøen i Grønland.

Den måde Thule-Inuit vandrede og bosatte sig på, har haft stor betydning for den sproglige situation i Grønland i dag. Omkring år 1200 indvandrede altså en større gruppe, og mens nogen bosatte sig i området, vandrede andre videre. De fleste formentlig sydpå langs kysten, mens en mindre gruppe på et tidspunkt er fortsat nordom og derpå er vandret sydpå langs østkysten, helt ned til det nuværende Tasiilaq. Selv om mindre grupper af Inuit sandsynligvis er indvandret også efter denne større bølge, lader der til at have været en vis isolation mellem befolkningerne i hhv. nord, øst og syd/vest-grønland, som nok især skyldes geografiske og klimamæssige forhold. Derfor har sproget også udviklet sig forskelligt, og i dag er øst- og vest-grønlandsk mindst lige så indbyrdes forskellige som de skandinaviske sprog. I denne artikel kommer jeg ikke yderligere ind på de konkrete forskelle mellem de forskellige måder at tale grønlandsk på, men vil fokusere på hvordan kolonialismen har haft indflydelse på både sprogsituationen og den viden vi har om den (men se Trondhjem, denne udgivelse, for detaljer om de grønlandske sprog/dialekter).

4. Kolonisering af Grønland

Forskellige europæiske folk er gennem historien gået i land i Grønland, men det var først med den danske præst og missionær Hans Egedes ankomst at der var en kontinuerlig dansk tilstedeværelse i Grønland som efterhånden udviklede sig til en regulær kolonisering af landet.

Hans Egede ankom i 1721 og grundlagde byen Godthåb (i dag Nuuk). Op gennem det 18., 19. og 20. århundrede formaliseredes relationen mellem Grønland og Danmark på forskellige måder. Efter Napoleonskrigene i 1814 afstod Danmark Norge til Sverige, men beholdt Grønland som nu anerkendtes internationalt som dansk ejendom. I 1953 blev Grønland indlemmet i Danmark som et dansk amt. Danmark var på dette tidspunkt inddelt i amter – regionale administrationsområder ligesom de norske fylker. Fra dette tidspunkt var Grønland altså formelt ikke længere en koloni, men en integreret del af Danmark. Der var dog stadig en mængde særlige love for Grønland, og samtidig har det vist sig at selve processen omkring grønlændernes accept af indlemmelsen i Danmark var yderst problematisk, fordi Grønland ifølge FN-regulativer skulle have været tilbudt fuld selvstændighed (se fx Hermansen 2021, Dansk Institut for Internationale Studier 2007).

Fra 1953 og frem foregik der en 'danificeringsproces' i Grønland hvor man fra dansk side indførte en mængde tiltag for at 'fordanske' befolkningen gennem forskellige former for påvirkning (dansk som skolesprog, udvælgelse af særlige børn til skolegang i Danmark, udvikling af byer, lukning af bygder mv.). Op gennem 1960'erne og især 1970'erne voksede utilfredsheden i Grønland med den måde Danmark administrerede relationen på, og i 1979 fik Grønland hjemmestyre, hvilket betød at dele af den offentlige forvaltning blev fastsat af Grønland selv, gennem demokratisk valgte repræsentanter. I de 26 år som dansk amt var dansk det eneste officielle sprog i Grønland, men dette ændrer sig igen med hjemmestyreløven, hvor de to sprog, dansk og grønlandsk, begge anerkendes som officielle sprog. I de følgende årtier sker nu en modsatrettet 'grønlandisering' af samfundet, hvor man styrker grønlandsk sprog mange steder, fx i skolerne, men samtidig bibeholdes dansk som et sideordnet sprog. 30 år senere, i 2009, får Grønland selvstyre, hvilket omfatter yderligere selvbestemmelse på mange politiske områder. Dog er Grønland stadig en del af Rigsfællesskabet, og eksempelvis udenrigspolitikken føres stadig af den danske regering. Fra 2010 er grønlandsk det eneste officielle sprog i Grønland. Dette betyder imidlertid ikke at dansk ikke længere spiller en rolle i det grønlandske sprogsamfund. Tværtimod er der stadig en meget tydelig forskel på hvilke muligheder man som borger har, alt efter om man har dansk-kompetencer eller ej (se nedenfor, samt Kleemann-Andersen 2021).

Der er altså ingen tvivl om at den koloniale relation mellem Grønland og Danmark har haft stor betydning for den sproglige situation i Grønland og for den førte sprogpolitik. Nedenfor kommer jeg først ind på forholdene omkring grønlandsk og dansk, og dernæst forholdene omkring variation internt i grønlandsk.

5. Grønlandsk og dansk i Grønland

I dag bor der ca. 57.000 mennesker i Grønland. Af dem taler omkring 50% grønlandsk til daglig, 10% taler dansk, og 40% er tosprogede grønlandsk/dansk-talende i dagligdagen.

I begyndelsen af koloniseringen og op gennem de første 200 år af den, var der et stærkt fokus på det grønlandske sprog. Dette skyldes især missionen som, ligesom i mange andre koloniale sammenhænge i verden, søgte at udbrede kendskabet til kristendommen gennem at kommunikere på det lokale sprog (se fx Deumert & Mabandla 2018 for en tilsvarende historie om isiXhosa i Sydafrika). Da danskerne ankom til Grønland i begyndelsen af 1700-tallet var grønlandsk udelukkende et mundtligt sprog. Hans Egedes søn Paul Egede, som voksede op i Grønland, udgav i 1750 den første dansk-grønlandske ordbog, og senere, i 1769, en grønlandsk grammatik. Den mest indflydelsesrige sprogbeskrivelse blev imidlertid Samuel Kleinschmidts grønlandske grammatik fra 1851 (Kleinschmidt 1851), samt hans ordbog (1871). Samuel Kleinschmidt var en tysk-dansk herrnhuter-missionær, født i Grønland, som gennem sit liv arbejdede med det grønlandske sprog, underviste ved læreruddannelsen og altså skrev sprogbeskrivelser om grønlandsk sprog. Den ortografi som Kleinschmidt udviklede for grønlandsk, blev udgangspunkt for standardiseringen af grønlandsk, og i dag er den grønlandske ortografi stadig præget af Kleinschmidts udgave af grønlandsk skriftsprog. Dette er et problem, fordi det er en ortografi som er præget af at være udviklet ud fra en europæisk tradition og af en person som ikke havde grønlandsk som sit førstesprog. Dette har medført visse u hensigtsmæssigheder og misforståelser (se nedenfor, samt Trondhjem, denne udgivelse).

Det grønlandske sprogs status som hovedsprog i Grønland forblev altså relativt uændret gennem de første århundreder af kolonitiden, og i en vis forstand blev det styrket gennem standardisering og skriftsprogsudbredelse, selv om dette også indebar forskellige problemer som jeg kommer ind på nedenfor. I 1845 blev den første læreruddannelse oprettet i Grønland – på grønlandsk – og i 1861 udkom den første grønlandske avis – ligeledes på grønlandsk. I den offentlige fortælling i Danmark om Grønland er det ofte dette som fremhæves; altså det faktum at det grønlandske sprog blev understøttet og ikke søgt udraderet og erstattet af dansk. Det ses fx i avisartikler og politiske taler, for eksempel her i en leder i et af de større danske dagblade:

“For det første bør man være taknemmelig for, at det grønlandske sprog har overlevet indtil nu. Det er nemlig i høj grad Hans Egedes fortjeneste, fordi han insisterede på at lære inuitternes sprog og formidle kristendommen på det lokale sprog.” (Kristeligt Dagblad, 2020-06-29)

Det er naturligvis ikke ukorrekt at Hans Egede lærte grønlandsk for at kommunikere Bibelens budskab til inuitbefolkningen, men i fortællingen mangler bl.a. en bemærkning om statusforskellene mellem de to sprog, grønlandsk og dansk. Grønlandsk benyttedes internt mellem grønlændere, og i kommunikation mellem danskere og grønlændere i undervisningssammenhænge, hvor fokus var på at uddanne lærere som kunne uddanne lokalbefolkningen gennem det grønlandske sprog. Ideen med koloniseringen var ikke at gøre grønlændere til danskere (dette kom først med ‘danificeringen’ nævnt ovenfor), men tværtimod at sørge for at fastholde lokalbefolkningen i deres traditionelle levevis, således at de ville være selvforsørgende og ikke blive en udgift for den danske stat. Derfor var det vigtigt at opretholde et skel mellem på den ene side den lokale inuitbefolkning, og på den anden side repræsentanterne for den danske stat, og dette blev opretholdt gennem adskillelsesregler, særlig lovgivning for inuit, samt altså også fx opretholdelse af sproglige skel (se fx Kleemann-Andersen 2021, Kleemann-Andersen og Maegaard 2022 for mere om dette, samt Pennycook 2002 for et tilsvarende eksempel om britisk sprogpolitik i Hong Kong). I den danske debat nævnes endvidere ofte USA og Canada som steder hvor koloniseringen har haft langt værre konsekvenser for inuitbefolkningen, og dette er også med til at bagatellisere den danske tilstedeværelse i Grønland, hvor argumentet synes at være at “det kunne have været meget værre”. Gennem beskrivelser som i citatet fra Kristeligt Dagblad ovenfor legitimeres den danske indgriben ligefrem som værdifuld og positiv for det grønlandske samfund. Dette er tydelige eksempler på den danske eller nordiske exceptionalisme som jeg var inde på i begyndelsen af denne artikel: En ideologi som fremhæver aspekter ved den danske kolonialisme som neutrale eller ligefrem positive for den koloniserede part, samtidig med at andre aspekter ved kolonialismen nedtones eller ignoreres helt.

Mens grønlandsk sprog altså benyttedes både i privatsfæren og i lokale kommunikations- og undervisningssammenhænge, var dansk fra starten administrationsproget i Grønland. Med danificeringsprocessen blev dansk desuden centralt i skolerne, og i hele den voksende uddannelsessektor som fulgte med den formelle indlemmelse i Danmark. Dette er fortsat op gennem tiden, og selv efter 2010 hvor dansk ikke længere er et officielt sprog i Grønland, er dansk i praksis et uhyre vigtigt sprog i landet, og et sprog som giver adgang til uddannelses- og karrieremuligheder. I grundskolen er undervisningsproget primært grønlandsk, men for elever der vil videre i gymnasiet, er dansk-kompetencer afgørende, for langt det meste af undervisningsmaterialet er dansksproget, og det er de fleste lærere også (mange er danskere som kun tilbringer nogle få år i Grønland). Dette gælder også for de videregående uddannelser, og det gælder for centraladministrationen og for sundhedssektoren. Dermed er grønlandsk og dansk stadig positioneret meget forskelligt i det grønlandske samfund, og deres forskellige positioner har rødder i kolonitiden og i udviklingen efter denne (jf. Kleemann-Andersen & Maegaard 2022). Det er situationer som denne Grosfoguel og andre henviser til med begrebet kolonialitet (coloniality) som jeg var inde på tidligere i denne artikel; altså bevarelsen af processer og strukturer som har deres rødder i kolonialismen, men som fortsætter efter den formelle afslutning på den koloniale relation. Dansk og grønlandsk er altså sprog som giver adgang til forskellige dele af samfundet på det rent konkrete praktiske niveau. Imidlertid er grønlandsk og dansk også ideologisk set forbundet med forskellige værdier i det grønlandske samfund, og mange debatter om selvstændighed og samfundsudvikling handler også om sprog. Dette er noget Camilla Kleemann-Andersen har beskæftiget sig indgående med, og hendes analyser viser hvordan forståelser af hvad det vil sige at være grønlænder og grønlandsk er vævet tæt sammen med sproglige ideologier om det grønlandske sprog (se Kleemann-Andersen 2021). Samtidig viser hun hvordan følelser spiller en vigtig rolle i debatterne om dansk over for grønlandsk sprog og bliver mobiliseret i meget forskelligartede argumenter.

Trods den officielle status af grønlandsk, består den ulige relation mellem dansk og grønlandsk altså i samfundet. Udviklingen af det grønlandske skriftsprog, forholdet mellem grønlandsk og dansk i samfundet, og den grønlandske kamp for højere status af det grønlandske sprog er alt sammen med til at påvirke dialekterne i Grønland hvilket jeg kommer ind på nedenfor.

6. Forskellige slags grønlandsk

Diskussioner om selvstændighed, nationsbygning og identitet er tæt knyttede til diskussioner om sprog. Men diskussionen handler ikke kun om relationen mellem grønlandsk og dansk. I processen med at opbygge Grønland som samlet nation, bliver det fælles sprog en vigtig byggesten i den nationale fortælling. Fordi grønlandsk bliver så vigtigt for den nationale identitet, bliver det nemlig også vigtigt at definere hvad det ægte grønlandske sprog er, og det medfører en stærkt normativ tilgang til det grønlandske sprog. Begrebet kolonialitet bliver også relevant her. Man har i Grønland overtaget modellen for et ensartet og dominerende standardsprog, selv om Danmark ikke længere har indflydelse på sprogpolitikken i Grønland. Den tankegang der ligger bag dette, bygger på en nationalromantisk forestilling om sammenhæng mellem sprog, folk og nation udviklet i Europa i slutningen af 1700-tallet, især inspireret af Johan Gottfried Herders tanker om national identitet, enhed og sprog (Herder 1772). Overtagelsen af denne Herderianske ideologi er ikke noget Grønland er alene om, men er en typisk udvikling i postkoloniale samfund (se Tan & Mishra 2021 for en diskussion af dette). Udviklingen af ét stærkt standardsprog er med til at skabe ideen om en stærk og ensartet nation, men det er også forbundet med en række uheldige konsekvenser. Det leder ifølge Edwards ofte til purisme, fordi standardisering omfatter en ensretning af noget som er naturligt diverst (2009: 212). Hvis denne diversitet skal holdes nede, må standardsproget konstant kontrolleres for "forkerte" og "fremmede" elementer, og derfor er den puristiske tilgang til sprog ofte tæt forbundet med selve standardiseringsprocessen. Som formuleret af Kathryn Woolard i forbindelse med en diskussion om standardisering af minoritetssprog:

"movements to save minority languages are often structured, willy-nilly, around the same received notions of language that have led to their oppression [...] language activists find themselves imposing

standards, elevating literate forms and uses, and negatively sanctioning variability in order to demonstrate the reality, validity and integrity of their languages.” (Woolard 1998, 17)

Grønlandsk er naturligvis ikke et minoritetssprog i Grønland, men det er “minoritiseret” på den måde at det ikke kan benyttes i væsentlige og centrale dele af sprogsamfundet. Og også i Grønland opstår gennem standardiseringen et puristisk fokus på korrekt sprog, og der sker en nedvurdering af andre dialekter end standarddialekten. Standardisering kan i sig selv opfattes som et kolonialt projekt, fordi det med Susan Gals ord er “the linguistic aspect of modernity” (2018: 223). Gal argumenterer for at:

“standardizing regimes are part of a broad differentiation, what I am calling an “axis of modernity.” This is a configuration of values that distinguishes between those values understood to be “modern” such as universality, rationality and progress and those supposed to be the opposite, such as particularity, emotion and tradition. By indexing one side of this axis of modernity, standardized languages claim to be “better” in contrast to other forms of linguistic practice in the same community.” (2018: 223-224)

Med tanke på Mignolos og Quijanos sidestilling af modernitet og kolonialisme, kan vi altså se standardisering som et kolonialt projekt som bygger på en forståelse af visse værdier som “moderne” og dermed værdifulde, og andre som “traditionelle” og dermed mindreværdige. Deumert og Mabandla argumenterer på linje med Gal og ser destandardisering som et dekolonialt projekt: “A core aspect of decolonial thinking is its focus on diversity—and as such, decolonial thinking stands in direct opposition to the very notion of a standard language, as a uniform and prescriptive norm.” (2018: 200). De argumenterer altså for at selve udformningen af et standardsprog er en kolonial praksis, som er uforenelig med en dekolonial forståelsesramme.

I Grønland er standardsproget endvidere påvirket af kolonialismen på andre måder. Standardsproget er udviklet ud fra den central-vestgrønlandske dialekt, fordi det var i det område de danske kolonialister først bosatte sig, og det var her de grundlagde hovedstaden Nuuk (med koloninavnet Godthåb). På den måde har kolonihistorien haft en meget direkte indflydelse på standardiseringen af grønlandsk, fordi standardsproget blev udviklet af udefrakommende, primært danskere, som baserede det på sproget de hørte omkring sig i det central-vestgrønlandske område hvor de havde slået sig ned.

Når det central-vestgrønlandske er blevet udpeget til standardsproget, betyder det en nedvurdering af andre måder at tale grønlandsk på, mere specifikt af andre dialekter. Irvine og Gal (2000) inddeler i tre ideologiske processer som også er på færde her: *Iconization*, *erasure* og *fractal recursivity*. Der er tale om ikonisering når man taler om at den “rigtige grønlander” taler grønlandsk, altså at sproget peger direkte på personen. Der er tale om erasure, når man udvisker den interne variation i grønlandsk, altså at andre dialekter eller sprog nedtones og måske ligefrem fjernes helt ideologisk. Og endelig er der tale om fractal recursivity når man overfører ideologiske opfattelser fra ét domæne til et andet, altså fx at de der taler vestgrønlandsk er på et højere niveau end andre grønlandere, og at man dermed også ser sproget som mere værd, renere og bedre. Samtidig kan man sige at alene det at kategorisere sproglige varieteter som enten sprog eller dialekter, eller det at gøre én varietet til standardsproget, legitimerer grænser mellem befolkningsgrupper og konstruerer magtforhold mellem dem. Camilla Kleemann-Andersen (2021) viser fx hvordan dialektbrug ikke tolereres i KNR – Grønlands Radio og TV – hvor der er en strikt sprogpolitik som tilsiger brug af central-vestgrønlandsk, og hvor brugen af dialekt samtidig latterliggøres af den almindelige befolkning. Så der er et klart hierarki mellem standardsprog og dialekt i Grønland.

Indledningsvist var jeg inde på den prækoloniale indvandring til Grønland, og den har haft betydning for sprogudviklingen i landet. Grønland inddeles som regel i tre store dialektområder: Nordgrønland, Syd- og Central-vestgrønland, samt Østgrønland. At sprogfamilierne har udviklet sig som de har, skyldes den måde indvandring til Grønland samt interne vandring i Grønland er foregået på. I dag er både Nordgrønland og Østgrønland relativt isolerede fra resten af landet, og sproget i de to områder er meget anderledes end i det central-vestgrønlandske område. Det er svært at opgøre afstande mellem sprog, men man kan sige at de tre grønlandske dialektfamilier er mindst lige så forskellige som de tre skandinaviske sprog, og det er en tilbagevendende udfordring at finde tolke mellem øst- og central-vestgrønlandsk,

eksempelvis i retsvæsenet og sundhedsvæsenet (se Institut for Menneskerettigheder, Danmarks Nationale Menneskerettighedsinstitution og Ilisimatusarfik, Grønlands Universitet 2019). Der er store problemer med at sikre god tolkning mellem de grønlandske dialekter, især østgrønlandsk, til henholdsvis central-vestgrønlandsk og dansk, da der ikke er uddannede tolke i retsvæsenet med tilstrækkeligt kendskab til østgrønlandsk. Det er altså helt tydeligt at der er et problem med ressourcer og med anerkendelse af andre dialekter end den central-vestgrønlandske. Og det er også klart at udviklingen i øjeblikket går i retning af mere ensretning med standardsproget.

På den måde kan vi altså se at kolonihistorien har haft en enorm betydning for den måde den grønlandske sprogsituation ser ud på i dag. For det første har den selvfølgelig haft betydning for at der overhovedet tales dansk i Grønland i dag, for det andet har den haft betydning for statuspositionerne mellem de to sprog, grønlandsk og dansk, og for det tredje har den haft betydning for standardiseringen af grønlandsk, både det at der overhovedet standardiseres, samt udvælgelsen af hvilket sprog standardsproget skal baseres på. Og endelig har dette medført en nedvurdering af andre grønlandske sprog/dialekter som sammen med en mangel på formel anerkendelse og understøttelse af disse sprog formentlig kommer til at betyde at de gradvis vil forsvinde eller tilnærme sig det central-vestgrønlandske.

Dette er noget af det vi ved om sprogsituationen i Grønland i dag. Man kan imidlertid spørge hvordan den viden er blevet til.

7. Viden om grønlandsk sprog

Op gennem tiden er vidensproduktionen især sket gennem ordbøger og grammatikker produceret af udlændinge, primært danskere. Dette har skabt problemer på flere forskellige måder, og jeg vil her blot nævne nogle eksempler. Dele af det bygger på Naja Trondhjems (denne udgivelse) og Birgitte Jacobsens (1986, 1987, 1997) arbejde, mens en del af det er eksempler som Trondhjem og jeg er undervejs med at analysere mere grundigt i igangværende arbejde.

Som nævnt bygger Kleinschmidts ortografi fra 1851 på en europæisk sprogforståelse. Især har Kleinschmidts egen baggrund med tysk og dansk haft betydning for udformningen. Grammatikken er da også skrevet på tysk og hedder "Grammatik der grönländischen Sprache". Et illustrativt eksempel er gengivelsen af den ustemte alveolære laterale frikativ [ɬ]. Denne lyd blev gengivet med grafemet <dl>, og i Kleinschmidts forklaring beskriver han hvordan lyden udtales, ikke som "ad-ler", men som "a-dler" (Kleinschmidt 1851: 2). Dette kunne tyde på en vis forståelse for at der i virkeligheden er tale om én lyd og ikke to, men sådan skal det ikke tolkes. Som Kleinschmidt selv skriver senere hen, så mener han at grønlænderne ikke kan høre om der er én eller to konsonanter i deres sprog (1871: V, se også Trondhjem, denne udgivelse). Dette tyder altså på at den lokale inuitbefolkning havde forsøgt at gøre Kleinschmidt opmærksom på hans fejltagelse mht. udformningen af grafemet for [ɬ], men at han ikke anerkendte kritikken og altså insisterede på at der er to lyde i [ɬ]. Dette udtryk for europæisk autoritet mht. det lokale sprog er noget vi finder i mange andre koloniale kontekster, og ofte giver det anledning til konflikt mellem de koloniserede som selv har sproget som førstesprog og de europæiske tilrejsende som indtager positionen som videnskabeligt overlegne og som på den baggrund udformer ortografien for det lokale sprog (se Deumert og Mabandla 2018).

Kleinschmidts ortografi var som nævnt i brug indtil 1973 i stort set uændret form, hvorefter den blev revideret til den nuværende form (jf. Trondhjem, denne udgivelse, Jacobsen 1986, 1987). En del ting er ændret i den nuværende, bl.a. blev grafemet <dl> ændret til hhv. <ll> eller <rl>, men der er stadig stavemåder som bærer præg af at ortografien er udformet af europæere til brug for europæere. Kleinschmidt beskrev grønlandsk som et sprog med tre vokalfonemer /i/, /a/ og /u/. Alligevel valgte han at indføre de ekstra vokaler <e> og <o>, før <r> og <q>, som ville gøre det nemmere for europæere at udtale sproget. Disse vokaler findes stadig i den nuværende ortografi, og i Naja Trondhjems artikel i denne udgivelse viser hun hvordan dette skaber stoveproblemer for eleverne i den grønlandske folkeskole. Der er altså stadig problemer med den grønlandske ortografi, som skyldes ortografiens tilblivelse som del af det koloniale projekt.

Et andet problem er undervisningsmaterialer til undervisningen i grønlandsk sprog i det grønlandske skolesystem. Dette er også noget Naja Trondhjem ser nærmere på i et igangværende projekt (se

<https://da.uni.gl/forskning/sprogforskningscenteret-ilisimatusarfik/>). Problemet er at materialerne er udviklet af ikke-modersmålstalende, og derfor er de opbygget som om der er tale om undervisning i grønlandsk som fremmedsprog, ikke førstesprog, på trods af at de skal benyttes i folkeskolerne til undervisning af elever som taler flydende grønlandsk (se også Trondhjem, denne udgivelse).

Et tredje nedslagspunkt for lingvistisk vidensproduktion om grønlandsk kunne være ordbogsproduktion. Ligesom de øvrige sprogbeskrivelser er ordbøger inden for grønlandsk sprog som regel udviklet af udenforstående, ofte danskere, og derfor har de fokus på aspekter som anses som interessante for et udenforstående europæisk blik. Ordbogsarbejdet foregår, ligesom ved de traditionelle dialektordbøger i Europa, som både indsamling af en kulturbeskrivelse og en sprogbeskrivelse. Den lingvistisk-antropologiske tilgang som mange af beskrivelserne kommer ud af, bygger på forestillinger om sammenhænge mellem sprog og kultur. Indsamlingerne er altså i høj grad foregået som indsamlinger af beskrivelser af traditionelle arbejdsmetoder og tilhørende genstande. Derfor tolkes de sproglige beskrivelser som beskrivelser af kulturen, og man kommer til at se grønlandsk sprog og kultur som eksotisk, anderledes og bundet til den materielle kultur, fordi de historiske beskrivelser af sproget har fokus på dette (se fx Karlander 2018 for en tilsvarende diskussion). Samtidig har Naja Trondhjem vist at ordbøgerne, formentlig i kraft af deres fokus på fangerkultur, mangler ord fra det traditionelt kvindelige domæne.

Det at sprogbeskrivelserne primært er foretaget af udenforstående europæere har også medført et bestemt fokus. Der har især været fokus på det "eksotiske", især den polysyntetiske struktur og eksempelvis taburegler. Grønlandsk er et inuit-sprog og kan naturligvis beskrives som polysyntetisk hvis man opererer med opdelingen i analytiske og syntetiske sprog, og det kan der være mange grunde til at gøre. Mit ærinde her er ikke at anfægte hvorvidt grønlandsk er et polysyntetisk sprog, men at gøre opmærksom på at når det nævnes som det første i beskrivelser af grønlandsk, så er det fordi det for en europæisk lingvist er interessant at det er så anderledes end fx de indoeuropæiske sprog².

Kolonihistorien har altså medført at der primært er fokus på central-vestgrønlandsk i sprogbeskrivelserne, samt at der mangler beskrivelser af især østgrønlandsk, og i det hele taget mere forskningsbaseret viden om variation i grønlandsk. Vi mangler viden om hvordan grønlandsk variation benyttes socialt, og vi mangler sprog og ord fra andre domæner end dem man hidtil har brugt i ordbøgerne. Desuden er der grundlæggende problemer med den grønlandske ortografi som skyldes dens rødder i kolonihistorien.

8. Et nystartet dialektprojekt

For at komme et lille skridt nærmere på en beskrivelse af den store variation der findes i grønlandsk sprog samt en forståelse af hvordan denne variation indgår i hverdagen og i folks forståelser af verden, startede jeg sammen med kolleger i 2022 forsknings- og formidlingsprojektet "Sidste udkald – dialekt som sproglig kulturarv i Grønland". I projektet er vi stadig i indsamlingsfasen, så i det følgende beskriver jeg hvad projektet går ud på, og hvordan vi forsøger at arbejde dekolonialt.

Projektet har til formål at indsamle, analysere og formidle grønlandske dialekter gennem et tværfagligt samarbejde mellem Københavns Universitet, Grønlands Universitet, Grønlands Nationalmuseum og Danmarks Nationalmuseum. Vi indsamler data i otte forskellige områder i Grønland: Qaanaaq, Upernavik, Uummannaq, Aasiaat, Nuuk, Nanortalik, Tasiilaq og Ittoqqortoormiit. Stederne har en meget forskellig historie, og dette har formentlig også betydning for sproget på stedet. De otte indsamlingssteder repræsenterer den bredde vi forventer at finde i den dialektale variation og er udvalgt på baggrund af eksisterende forskning, som vi gennem arbejdet vil forsøge at kvalificere med andre metoder. Udvalget rummer endvidere steder som enten slet ikke er undersøgt, eller ikke er undersøgt i nævneværdig grad. Byerne skal ses som udgangspunkter for indsamlingen som i de fleste tilfælde foregår i bygder i området og ikke i selve byen.

Ittoqqortoormiit blev grundlagt af Danmark i 1925 som et værn mod et potentielt norsk krav på Nordøstgrønland. Indbyggerne blev flyttet dertil fra Tasiilaq, suppleret med nogle få familier fra

---

2 Se fx <https://emu.dk/grundskole/rigsfaellesskabet/groenland/sprog-i-groenland>

Vestgrønland. Deres østgrønlandske dialekt er ikke dokumenteret, og med en høj grad af isolation og mere end 800 km mellem de to byer må man forvente at dialekten er forandret en del igennem de 100 år der er gået siden byens grundlæggelse.

Pga. af indvandring fra Canada til Qaanaaq-området har Inuktun (nordgrønlandsk) en del canadiske lydige træk som adskiller den fra vestgrønlandsk. Selv om Inuktun mest ligner de grønlandske dialekter, er der alligevel væsentlige forskelle. Fx bruges participial modus i hovedverber, hvor vestgrønlandsk har indikativ modus. Endvidere er brugen af suffixer og affixer (normalt kaldt 'tilhæng' i grønlandsk grammatik) også forskellig fra vestgrønlandsk og den er, ligesom sætningsopbygningen, endnu ikke undersøgt (jf. Petersen 1986, Fortescue 1986, 1991, Rischel 1986, Christensen 2006).

Nordgrønlandsk og østgrønlandsk er som nævnt de sprog/dialekter som afviger mest fra det central-vestgrønlandske standardsprog. Men selv om man anser dialekterne fra Upernavik til Nanortalik som vestgrønlandske, er der regionale forskelle. Der lader til at være stor variation i intonationsmønstrene, og der er leksikalske forskelle som dels stammer fra de tidlige indvandring, dels fra moderne termer fra koloniseringsperioden. Der ser også ud til at være betydningsforskelle i brugen af adjektiviske tilhæng. Dette er imidlertid ikke videnskabeligt undersøgt, ligesom regionale forskelle i sætningsopbygning heller ikke er det. Alt dette er altså noget vi vil undersøge i projektet gennem optagelser af lokale dialekttalende i forskellige aldersgrupper.

Projektets tværdisciplinære udgangspunkt som både et forsknings- og et formidlingsprojekt gør samskabelse og citizen science-tilgangen oplagt, og i projektet arbejder vi med dette på forskellige måder. Eftersom styrkelsen af den sproglige kulturarv er et vigtigt element i projektet, inddrages lokalbefolkningen i de otte undersøgelsesområder også undervejs i både dataindsamling og formidling. Gennem dialog med både deltagere og andre centrale lokale aktører (fx skoler og museer) sikres det at projektet ikke kun resulterer i forskningsmæssigt interessante resultater, men også har værdi for lokalbefolkningen og er relevant for deres forståelse af den sproglige kulturarv.

I de otte indsamlingsområder har vi indtil videre gennemført interview med indbyggerne. Hvert sted er det lokale grønlandske forskere og studerende som er født og opvokset det pågældende sted der forestår indsamlingen. Det lyder måske ikke som et stort skridt, men i grønlandsk sammenhæng er det en meget stor forskel til langt de fleste undersøgelser af grønlandsk sprogbrug (jf. gennemgangen ovenfor). Folk har selv meldt sig til deltagelse, enten fordi de har set information om projektet på sociale medier eller på opslag i lokalområdet. De deltager af forskellige grunde, men de fleste deltager fordi de synes det er vigtigt at deres sprog bliver dokumenteret for eftertiden. Samtidig har mange også haft lyst til at fortælle os om lokale praksisser, fangstmetoder, traditioner mv. og alt dette er nu indsamlet og er i skrivende stund ved at blive transskriberet.

Hvert sted indgår deltagere fra forskellige aldersgrupper, og i projektet er det en pointe at vi ikke kun er interesserede i traditionel inuitkultur, men også prøver at forstå de forandringer der sker og er sket i det grønlandske sprogsamfund gennem de seneste generationer, samt hvilke konsekvenser det har for menneskers liv og erfaringer. Sproget er et væsentligt aspekt ved disse forandringer, fordi sproglige forandringer er forbundet med samfundsforandringer såsom urbanisering, ændringer i uddannelsespolitikken, øget selvstyre og deraf følgende sprogpolitik, erhvervsmæssige og økonomiske forandringer mv. Sammenhængen mellem disse processer og sprogforandring er teoretiseret gennem begrebet *sociolingvistisk forandring* (jf. Coupland 2016, Maegaard 2020, Mortensen 2020) og i projektet forstår vi altså dialekterne og deres udvikling som indlejret i større samfundsmæssige og ideologiske forandringer.

I interviewene har vi spurgt deltagerne hvordan de bedst kunne tænke sig at viden om projektet blev formidlet, og vi forsøger at indfri deres ønsker. Mange havde imidlertid ikke umiddelbart nogen særlige ønsker, men vi har planer om at gennemføre en formidlingsorienteret anden fase af projektet hvor vi lægger op til mere selvstændig og fri deltagelse gennem fx upload af videoer til en platform på nettet. Derudover vil nationalmuseerne stå for formidling gennem 'lytteudstillinger' og webformidling, og også her er det vigtigt at vi for dialekten (eller sproget) fra hvert sted er i dialog med lokale om hvad de anser som vigtigt at formidle, både mht. sproglige træk og kulturel viden.

9. På vej mod en dekolonial dialektologi?

I ovenstående beskrivelse af projektet nævnes det dekoloniale aspekt ikke. I denne sidste del af artiklen vil jeg forsøge at redegøre for hvilke tanker vi har gjort os omkring denne del af vores forskning. Salikoko Mufwene skriver i en kommentar til en antologi om kolonial og dekolonial lingvistik følgende:

“I cannot help asking myself what the label decolonial really means. The papers I have read are more about the ‘decolonial’ behaviours of speakers than about a paradigm shift consistent with what Mignolo (2000) characterizes as ‘epistemic disobedience’. The Introduction itself is stronger in revealing what has been done in a Eurocentric way than in proposing or articulating alternative analyses dictated by data from the global South.” (Mufwene 2020: 290)

Mufwene fremdrager her en vigtig pointe i meget dekolonial forskning: At der er en stor mængde kritiske studier som afslører den koloniale arv i nutidige sociale strukturer og processer – og i lingvistikken i sig selv – men at der mangler en formulering af nye alternativer. Man kan sige at dette er præcis hvad jeg også har gjort i denne artikel: redegjort for den subtile koloniale arv som kan ses i både den grønlandske sprogsituation i dag og i den sprogvidenskabelige viden vi har om den. Men jeg har ikke præsenteret et alternativ. Det vil jeg forsøge i det følgende, ud fra en forståelse af dekolonial lingvistik som en videnskab der søger at reducere den vestlige bias og autoritet mht. hvordan sprog fra det globale syd (som inden for denne ramme også dækker Grønland) og den sociolingvistiske praksis hos deres talere skal forstås (Mufwene 2020: 290). Jeg vil på linje med Mufwene og andre ikke argumentere for en total udradering af al tidligere forskning, men for en kritisk stillingtagen til det eksisterende, samt “a position of radical openness”, som Deumert og Storch formulerer det (2020: 1). Med denne formulering lægger Deumert og Storch op til at man som forsker kan indtage en position som er åben over for alle indtryk og altså ikke på forhånd har et bestemt blik på verden. I en erkendelse af at der ikke findes en neutral position og at ethvert blik ser verden fra et særligt sted (jf. Haraway 1988), er denne ‘radikalt åbne position’ imidlertid mere et ideal end en egentlig mulig position. Alligevel er det videnskabsteoretisk en forandring og en tilgang som kræver opmærksomhed på aspekter ved vidensproduktion som ikke tidligere har været relevantgjort.

Pennycook og Makoni (2020) skriver om Grosfoguels begreb “the locus of enunciation”, og jeg mener at deres forståelse af dette begreb kan være en yderligere en vej ind i det dekoloniale vidensprojekt. De foreslår at vi tænker på “the locus of enunciation” som ikke kun “the geo-political and body-political location of the subject that speaks” (Grosfoguel 2007: 213), men også de diskurser dette subjekt tager op og udfordrer (Pennycook & Makoni 2020: 15). Dermed håber de på at åbne det dekoloniale projekt til en dialog som omfatter alle – ikke kun dem placeret i det globale syd – og som potentielt kan opløse de strukturer som opretholder selve opdelingen i “nord” og “syd”.

Med udgangspunkt i ovenstående vil en dekolonial dialektologi altså være en dialektologi som er opmærksom på magtrelationer og dominansforhold. Det vil være en dialektologi som ikke blot er beskrivende, men som også er kritisk. Den vil være kritisk over for tidligere beskrivelser, og den vil også være kritisk over for at benytte modeller for både indsamling og sprogbeskrivelse som er udviklet i Vesten, og som muligvis overser relevante aspekter ved den lokale sprogsituation. Samtidig vil den være kritisk i overensstemmelse med traditionen fra *kritisk sociolingvistik* (fx Heller et al. 2018), hvor det er en væsentlig del af tilgangen ikke blot at være beskrivende, men også at undersøge vilkår og konsekvenser. Hvilke sproglige ressourcer er vigtige for hvem og hvorfor, og hvilke konsekvenser har de sociale processer som undersøges?

Dette hænger sammen med næste vigtige punkt. Den dekoloniale dialektologi vil nemlig også være en dialektologi som tager udgangspunkt i deltagernes egne beskrivelser. Det kan man sige at dialektologien altid har gjort, fordi det jo netop har handlet om at tage ud og lave optegnelser hos lokale dialekttalere. Men netop formuleringen “tage ud” henviser til at der er en forsker inde fra byen som tager “ud” blandt folket og indsamler sine data. Man tager ud i det ukendte. Og derefter filtreres data endvidere igennem forskerens arbejde med dem. Hvad lægges der vægt på i analyserne? Hvad er gode data, hvad er dårlige data? Hvem beslutter det, og på hvilket grundlag? (se også Gudiksen, denne udgivelse).

På den anden side kan man sige at dialektologien er kendetegnet ved at dialektforskeren ofte selv er dialekttaler fra det pågældende sted. Dette har været idealet i mange dialektologiske studier, og på den måde er dialektologien allerede godt positioneret som en disciplin der har fokus på forskerens rolle i indsamlingen. Dette står i modsætning til den lingvistiske antropologi hvor det har været en metodisk pointe at man kom udefra. Malinowski, som er en af den moderne antropologis grundlæggere, mente fx at det var forskerens rolle gennem deltagerobservation at kunne beskrive den lokale kultur, hæve sig op over det beskrivende og analysere kulturen på en helt anden måde end de lokale havde mulighed for. På den måde var forskeren producent af viden på en meget eksplicit måde.

På trods af et fokus på den dialekttalende selv og på forskerens dialektale og sociale baggrund er dialektologen imidlertid også tit producent af viden på en relativt styret måde, fx gennem sine spørgelister og gennem arbejdet med besvarelserne på dem. Det er der ikke nødvendigvis noget galt med, men det er vigtigt at være opmærksom på. I postkoloniale områder bygger sprogbeskrivelsen normalt på indsamlinger der minder mere om lingvistisk antropologi, og det gælder også Grønland. Helt tilbage fra Hans Egedes tid er sprogbeskrivelsen blevet foretaget af danskere og andre udlændinge. Forskerens rolle kræver altså opmærksomhed inden for den dekoloniale dialektologi. Helt konkret vil det i vores igangværende dialektprojekt i Grønland for det første sige at min rolle i projektet skal overvejes. Hvad kan jeg som dansk forsker deltage i, og hvad kan jeg ikke deltage i? Hvad betyder kolonihistorien for den relation der vil være mellem en dansk forsker og en lokal grønlandsk deltager? Løsningen har indtil videre været at min rolle i projektet er ret tilbagetrukket, og at projektgruppen, ud over mig, udelukkende tæller grønlandske forskere og studerende. Det er altså grønlandske forskere og studerende som udfører feltarbejdet de otte steder, og hvert sted er det lokalt-fødte der arbejder det pågældende sted. Efterfølgende i analysefasen er det også lokalt-fødte forskere der arbejder med analyse af data.

For det andet vil det mere grundlæggende sige at vi skal være opmærksomme på vores deltagere og deres fortællinger og udlægninger af historier om sprog. Vi skal inddrage deltagerne i beslutninger om fokus for analyserne, og vi skal lytte til deres fremstillinger af verden. Et konkret eksempel kan være de foreløbige indtryk fra feltarbejdet i Upernavik i juni 2023. Eksemplet er ikke analyseret til ende endnu, så vi har ikke andet end foreløbige tanker omkring det. Camilla Kleemann-Andersen, som er født og opvokset i Upernavik, udførte interview med en ældre fanger fra en af de omkringliggende bygder. Manden havde hørt om projektet gennem bekendte og meldte sig til at deltage, fordi han mente at det er vigtigt at hans kulturelle viden bliver husket for eftertiden. Han snakkede med Kleemann-Andersen i over tre timer, og selv om udgangspunktet var den lokale dialekt, blev det hurtigt klart at han kædede dialekten sammen med lokal kultur, lokale fortællinger og egne erfaringer. Han sammenvæver livserfaringer, fortællinger, myter, fangstmetoder og sprog på en måde som vi endnu ikke har fået greb om, og som måske ikke kan forstås med 'vestlige' modeller for sprog og socialitet. I hvert fald er det en pointe at vi forsøger at tage udgangspunkt i fremstillinger som denne for at forstå den lokale sociolingvistiske situation og deltagernes opfattelse af den.

På den måde skal den dekoloniale dialektologi både videreføre metodisk/teoretiske pointer fra den traditionelle dialektologi og samtidig være kritisk over for tidligere tiders metoder og vidensbygning. Man kan nemlig godt sige at den traditionelle dialektologi lige præcis har sat sprogbrugeren selv i centrum og udråbt dem til eksperten, når dialektologen tog "ud" og lavede optegnelser. Men samtidig har man søgt at systematisere, og også at styre, hvilken viden man fik i de dialektologiske interview (jf. Asgerd Gudiksen artikel i denne udgivelse). Den dialektologiske metode ligner på den måde den lingvistisk-antropologiske, og den er på mange måder en solid metode. Den gør imidlertid også at man indskrænker det som beskrives, og i mange sammenhænge betyder det at den dialekttalendes livsverden bliver beskrevet som en meget konkret og materiel verden – gennem redskaber og konkrete arbejdsprocesser og handlinger som dialektologen spørger til. Dette kan medføre at både sproget og menneskene som taler det, beskrives som konkret tænkende og som uegnede til abstraktioner (jf. begrebet ikonisering, fx Irvine og Gal (2000)). Dette minder om hvad man nogle gange hører folk sige om grønlandsk – nemlig at det ikke egner sig til abstrakt

tænkning³. Der er altså mange ligheder mellem den dekoloniale dialektologi og tidligere dialektologiske og antropologiske metoder, og forskellene bunder især i opmærksomheden på magtforhold samt udgangspunktet i *deltagerens* fremstilling af verden, uden indblanding fra forskeren. Det er denne 'radikalt åbne position' (jf. Deumert & Storch 2018) som vi forsøger at indtage i projektet, samtidig med at vi gennem at involvere deltagerne mere i selve vidensproduktionen forhåbentlig kan give plads til andre og nye stemmer i forskningen.

10. Relevansen af det dekoloniale blik?

Afslutningsvis kan man spørge hvor det dekoloniale blik er relevant. Er det kun relevant i decideret koloniale kontekster som fx Grønland eller de samiske områder? Mange postkoloniale og dekoloniale tænkere ville nok sige at det *altid* er relevant, og i en nordisk kontekst kan man i hvert fald sige at det også er relevant i urbane miljøer prægede af indvandring. Også her kan man tale om et dominansforhold som bygger på opfattelser af indvandrede grupper som mindre værd – og dermed deres sprog som mindre værd. Den generelle forståelse af sprogbrug som eksempelvis urbane ungdomsstile som dårligt sprog, bygger jo netop på opfattelse af talerne som mindre værdige samfundsborgere. Det samme gælder offentlige syn på flersprogethed og accentpræget sprogbrug. Også dette opfattes som forkert og endda mistænkeligt. Denne nedvurdering af andre befolkningsgrupper, særligt ikke-europæiske, har sin rod i den verdensforståelse som blev grundlagt med den europæiske kolonialisme. Det eurocentriske verdensbillede viser sig altså også helt konkret i den måde forskellige former for befolkninger og sprogbrug, også inden for Europas grænser, værdisættes på.

Man kan også se den dekoloniale tilgang som relevant i en endnu bredere forstand. Som jeg nævnte tidligere, ser man inden for dekolonial teori kolonialitet og modernitet som to sider af samme mønt. Den dekoloniale kritik inden for humangeografien har fx fokus på opløsningen af *urban/rural*-dikotomien gennem påvisningen af "the enduring politics behind the designation of these categories onto territories" (Ortega 2022: 225). Dermed dekonstrueres selve afgrænsningen af den traditionelle dialektologis genstandsområde altså gennem dekolonial tænkning. Samtidig kan man sige at en forståelse af dialektologien som udelukkende en videnskab der inddeler og strukturerer talesprog i forskellige familier og underkategorier i sin essens er i modstrid med det dekoloniale projekt. Den dekoloniale tilgang ville ikke nødvendigvis bortkaste tidligere beskrivelser, men den ville have fokus på også at inkludere beskrivelser som havde sprogbrugeren selv i centrum og hvor deres forståelser af sprog kommer frem. I hvilken udstrækning de dialektfamilier man finder beskrevet i dialektordbøgerne samt de grænser der tegnes på dialektkort, har relevans for sprogbrugerne, er ikke altid klart i traditionelle dialektbeskrivelser. Dermed bliver projektet den udefrakommendes systematisering af sprogbrug, og systemet er muligvis irrelevant for den der bruger sproget selv til daglig. På den måde kan det dekoloniale blik udvides til potentielt at omfatte alle former for sproglige kontekster.

Det er altså ikke kun i helt konkrete postkoloniale kontekster at det dekoloniale blik kan være relevant, men det er naturligvis især dér. I Grønland er det tydeligt at den dialektale situation i landet er præget af at den er indlejret i en postkolonial kontekst som har haft betydning for forskellige dialekters status og udvikling. Tilsvarende har Jussi Ylikoski beskrevet hvordan nordsamisk er påvirket af sproget i de forskellige nationalstater som nordsamerne er blevet en del af (Ylikoski 2022). Her er det altså helt oplagt at indlemmelsen af samiske folk i forskellige nationalstater har haft en sproglig betydning for dialekten de pågældende steder.

Jeg vil altså ikke argumentere for at den dekoloniale dialektologi er noget helt andet end den vi har i forvejen, og jeg mener ikke at vi skal kaste al tidligere forskning bort. Men den dekoloniale dialektologi kan bidrage til en ny vidensproduktion, til forståelser af hvordan mennesker forstår deres verden, hvordan

---

3 Fx i en ældre artikel fra fagforeningsbladet Sygeplejersken: <https://dsr.dk/fag-og-udvikling/sygeplejersken/arkiv/sygeplejersken-1998-52/uddannelsen-skal-tilpasses-lokalt/>

Og her i en artikel fra 2017 i Kristelig Dagblad: <https://www.kristeligt-dagblad.dk/danmark/groenlandsk-minister-vil-satse-paa-engelsk>

forskellige sprog og dialekter positioneres forskelligt, hvordan viden om sprog og dialekter ikke er produceret i et neutralt rum, og hvordan dette ofte er knyttet til magtprocesser som er baseret på kolonialistisk ideologi.

Referencer

- Andersen, Astrid, Kirsten Hvenegård-Lassen og Ina Knoblock. 2015. Feminism in postcolonial Nordic spaces. *NORA – Nordic Journal of Feminist Gender Research* 23(4): 239–45. <https://doi.org/10.1080/08038740.2015.1104596>
- Christensen, Birthe Hedegaard. 2006. Dialekten i Sydgrønland: en grønlandsk i-dialekt. *Eskimologis Skrifter* 16.
- Coupland, Nikolas. 2016. Five Ms for sociolinguistic change. In *Sociolinguistics: Theoretical Debates*, redigeret af Nikolas Coupland. Cambridge, Cambridge University Press. Pp. 433–454. <https://doi.org/10.1017/CBO9781107449787.021>
- Jacobsen, Birgitte. 1991. Recent phonetic changes in the Polar Eskimo dialect. *Études Inuit* 15.
- Dansk Institut for International Studier (2007): *Afvikling af Grønlands kolonistatus 1945-54 – En historisk udredning*. <https://www.diis.dk/publikationer/afvikling-groenlands-kolonistatus-1945-54>
- Deumert, Ana og Nkululeko Mabandla. 2018. Beyond Colonial Linguistics: The Dialectic of Control and Resistance in the Standardization of isiXhosa. In *Standardizing Minority Languages: Competing Ideologies of Authority and Authenticity in the Global Periphery*, redigeret af Pia Lane, James Costa og Haley De Korne. New York, Routledge. Pp. 200-221.
- Deumert, Ana og Anne Storch. 2020. Introduction: Colonial linguistics then and now. In *Colonial and Decolonial Linguistics: Knowledges and Epistemes*, redigeret af Ana Deumert, Anne Storch og Nick Shepherd. Oxford, Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oso/9780198793205.001.0001>
- Edwards, John. 2009. *Language and Identity*. Cambridge, Cambridge University Press.
- Fortescue, Michael. 1986. *En introduktion til Upernavikdialekten*. København. Institut for Eskimologi, Københavns Universitet
- Fortescue, Michael. 1991. *En introduktion til Thulesproget*. København. Institut for Eskimologi, Københavns Universitet.
- Gal, Susan. 2018. Visions and Revisions of Minority Languages: Standardization and Its Dilemmas. In *Standardizing Minority Languages: Competing Ideologies of Authority and Authenticity in the Global Periphery*, redigeret af Pia Lane, James Costa og Haley De Korne. New York, Routledge.
- Grosfoguel, Ramón. 2007. The epistemic decolonial turn: Beyond political-economy paradigms. *Cultural Studies* 21(2): 211-223. <https://doi.org/10.1080/09502380601162514>
- Grosfoguel, Ramón. 2011. Decolonizing post-colonial studies and paradigms of political-economy: Transmodernity, decolonial thinking and global coloniality. *Journal of Peripheral Cultural Production of the Luso-Hispanic World* 1(1): 1–37. <https://doi.org/10.5070/T411000004>
- Gudiksen, Asgerd (2023, denne udgivelse). Leksikalsk variation i de danske øsmål. *Nordlyd* 47(2): 109–118. <https://doi.org/10.7557/12.7085>
- Haraway, Donna. 1988. Situated Knowledges: The Science Question in Feminism and the Privilege of Partial Perspective. *Feminist Studies* 14(3): 575–99. <https://doi.org/10.2307/3178066>
- von Herder, Johan Gottfried. 1772. *Abhandlung über den Ursprung der Sprache*. Berlin.
- Heller, Monica og Bonnie McElhinny. 2017. *Language, Capitalism, Colonialism: Toward a Critical History*. Toronto, University of Toronto Press.
- Heller, Monica, Sari Pietikäinen og Joan Pujolar. 2018. *Critical Sociolinguistic Research Methods: Studying Language Issues That Matter*. London, Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315739656>
- Hermansen, Anne-Kirstine. 2021. *Imperiets Børn*. København: Lindhardt & Ringhof.

- Institut for Menneskerettigheder, Danmarks Nationale Menneskerettighedsinstitution og Ilisimatusarfik, Grønlands Universitet (2019): *Tolkning i det grønlandske retsvæsen*.
https://menneskeret.dk/files/03_marts_19/tolkning_i_det_groenlandske_retsvaesen_dk.pdf
- Irvine, Judith og Susan Gal. 2000. Language ideology and linguistic differentiation. In *Regimes of language: Ideologies, politics, and identities*, redigeret af P. V. Kroskrity. Santa Fe, School of American Research Press. Pp. 35-84.
- Jacobsen, Birgitte. 1986. *Grønlandsk staveundersøgelse. Fejltyper og fejlmønstre i den nye retskrivning*. Pilersuiffik, Nuuk.
- Jacobsen, Birgitte. 1987. A Preliminary Report on a Pilot Investigation of Greenlandic School Children's Spelling Errors. In *Orthography and Phonology*, redigeret af Philip A. Luelsdorff. Amsterdam, Benjamins. Pp. 101-129. <https://doi.org/10.1075/z.29.08jac>
- Jacobsen, Birgitte. 1997. Ortografiske faktorerens betydning for stavning og læsning i grønlandsk. *Grønlandsk Kultur- og Samfundsforskning*: 189-208.
- Karlander, David. 2018. The linguistic prerequisites for cultural analysis: Lars Levander's reocentric ethnographies of Swedish peasant life and language. *Signs and Society* 6(3): 504-530.
<https://doi.org/10.1086/699662>
- Kleemann-Andersen. 2021. Den evigt nærværende koloniale fortid. In *Sprogs status i Rigsfællesskabet 2031*, redigeret af Tore Kristiansen og Anne Holmen. København, Københavns Universitet. Pp. 28-40.
- Kleemann-Andersen, Camilla & Marie Maegaard. 2022. Sprog og magt i Grønland. *Dansk Noter* 2022(3): 16-19. <https://doi.org/10.7146/spr.v19i56.102799>
- Kleinschmidt, Samuel. 1851. *Grammatik der grönländischen Sprache*. Berlin.
- Kleinschmidt, Samuel. 1871. *Den grønlandske ordbog*. København.
- Loftsdóttir, Kristín og Lars Jensen. 2012. Nordic exceptionalism and the Nordic 'Others'. In *Whiteness and postcolonialism in the Nordic region: Exceptionalism, migrant others and national identities*, redigeret af Lars Jensen og Kristín Loftsdóttir. London, Ashgate. Pp. 1-11.
- Maegaard, Marie. 2020. Introduction: Standardization as sociolinguistic change. In *Standardization as sociolinguistic change. A transversal study of three dialect areas*, redigeret af Marie Maegaard, Malene Monka, M., Kristine Køhler Mortensen og Andreas Candefors Stæhr. London, Routledge.
<https://doi.org/10.4324/9780429467486>
- Maegaard, Maegaard og Kristine Køhler Mortensen. 2022. Colonial labels and the imagined innocence of past times: Debating language and spatial representations of the Danish/Greenlandic relation. *Language in Society* 51(5): 775-795. <https://doi.org/10.1017/S0047404522000604>
- Maldonado-Torres, Nelson. 2007. On the colonality of being: Contributions to the development of a concept. *Cultural Studies* 21(2): 240-270. <https://doi.org/10.1080/09502380601162548>
- Mignolo, Walter. 2007. Delinking: The Rhetoric of modernity, the logic of colonality and the grammar of de-colonality. *Cultural Studies* 21(2): 449-514. <https://doi.org/10.1080/09502380601162647>
- Mufwene, Salikoko. 2020. Decolonial linguistics as paradigm shift: A commentary. In *Colonial and Decolonial Linguistics: Knowledges and Epistemes*, redigeret af Ana Deumert, Anne Storch og Nick Shepherd. Oxford, Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oso/9780198793205.003.0018>
- Mortensen, Kristine Køhler og Marie Maegaard. 2019. Meeting the Greenlandic people: Mediated intersections of colonial power, race and sexuality. *Discourse, Context & Media* 32.
<https://doi.org/10.1016/j.dcm.2019.100348>
- Mortensen, Janus. 2020. Beyond language change: ELF and the study of sociolinguistic change. In *Language change: The impact of English as a lingua franca*. Redigeret af Anna Mauranen & Svetlana Vetchinnikova. Cambridge, Cambridge University Press. Pp. 152-174.
<https://doi.org/10.1017/9781108675000.009>
- Ortega, Arnisson Andre. 2022. Beyond the rural-urban aporia. *Dialogues in Human Geography* 12(2): 223-226. <https://doi.org/10.1177/20438206221102948>
- Pennycook, Alastair. 2002. Mother tongues, governmentality, and protectionism. *International Journal of the Sociology of Language* 154: 11-28. <https://doi.org/10.1515/ijsl.2002.009>

- Pennycook, Alastair og Sifree Makoni. 2020. *Innovations and Challenges in Applied Linguistics from the Global South*. London, Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780429489396>
- Petersen, Robert. 1986. Grønlandske dialekters fordeling. *Vort sprog, Vor kultur*. Nuuk, Pilersuiffik.
- Purtschert, Patricia, Francesca Falk og Barbara Lüthi. 2016. Switzerland and 'Colonialism without Colonies', *Interventions* 18(2): 286-302. <https://doi.org/10.1080/1369801X.2015.1042395>
- Quijano, Anibal. 2007. Coloniality and Modernity/Rationality, *Cultural Studies*, 21(2):168-178. <https://doi.org/10.1080/09502380601164353>
- Rischel, Jørgen. 1986. Dialektforandring og lydforandringer i grønlandsk. *Vort sprog, Vor kultur*. Nuuk: Pilersuiffik.
- Spivak, Gayatri Chakravorty. 1988. Can the Subaltern Speak? In *Marxism and the Interpretation of Culture*, redigeret af Cary Nelson og Lawrence Grossberg. Urbana: University of Illinois Press. Pp. 271–313.
- Tan, Ying-Ying og Pritipuspa Mishra (red.). 2021. *Language, Nations, and Multilingualism: Questioning the Herderian Ideal*. London, Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780429451911>
- Trondhjem, Naja Blytmann (u.udg.). Greenlandic grammar. *Handbook of Inuit, Yupik and Unangan Languages*. Oxford, Oxford University Press.
- Trondhjem, Naja Blytmann (2023, denne udgivelse). Grønlandske dialekter og retskrivningen. *Nordlyd* 47(2): 193–206. <https://doi.org/10.7557/12.7093>
- Woolard, Kathryn. 1998. Introduction: Language Ideology as a Field of Inquiry. In *Language Ideologies: Practice and Theory*, redigeret af Bambi Schieffelin, Kathryn Woolard og Paul Kroskrity. New York, Oxford University Press. Pp. 3–50. <https://doi.org/10.1093/oso/9780195105612.003.0001>
- Ylikoski, Jussi. 2022, 15–17. august. *Majoritetsspråkernes innflytelse på nordsamisk: velsignelse, forbannelse eller begge deler?* [plenarforedrag]. Tolvte nordiske dialektologkonferansen, Alta, Norge. https://uit.no/tavla/artikkel/730114/tolvte_nordiske_dialektologkonferansen
- Young, Robert J.C. 2016. Colonialism and the Politics of Postcolonial Critique. In *Postcolonialism*, redigeret af Robert J.C. Young. London: Wiley. <https://doi.org/10.1002/9781119316817.ch1>